

POSTANOWIENIE

Dnia 5 sierpnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło

w sprawie z powództwa M.Ł.
przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez [...] Urząd Wojewódzki w
W. (w miejsce zlikwidowanego Funduszu Obsługi Zadłużenia Zagranicznego)
o bonus,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 5 sierpnia 2020 r.,
skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt XXI Pa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od powódki na rzecz pozwanego kwotę 900 (dziewięćset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2018 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację powódki M.Ł. od wyroku Sądu Rejonowego [...] VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez [...] Urząd Wojewódzki w W. (w miejsce zlikwidowanego Funduszu Obsługi Zadłużenia Zagranicznego) o bonus. W uzasadnieniu wyroku Sąd drugiej instancji wskazał, że mając na uwadze cel, jaki przyświecał likwidatorowi w chwili zawierania z powódką aneksu do umowy o pracę przewidującego tzw. bonus, tj. dążenie przez pracodawcę do zapewnienia prawidłowego przebiegu procesu likwidacji i

potencjalny wkład powódki (jako doświadczonego pracownika) w zapewnienie prawidłowego funkcjonowania Funduszu w likwidacji, uznać należy, iż faktyczna odmowa współpracy z ostatnim z likwidatorów FOZZ wskazuje na świadome sprzeniewierzenie się przez powódkę celowi zawartego porozumienia i działanie na niekorzyść pracodawcy, a wobec powyższego domaganie się przez powódkę wypłaty bonusu jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 8 k.p.). W ocenie Sądu, chociaż ostatecznie strony rozwiązały umowę o pracę na mocy porozumienia stron, to nie można tracić z pola widzenia, że pracodawca miał zarzuty co do pracy powódki, które uzewnętrzniał również w pierwszej wersji wypowiedzenia łączącej strony umowy o pracę. To powódka dążyła do rozwiązania umowy w tym trybie, mając świadomość przysługujących jej z tego tytułu uprawnień - prawa do bonusu - o których nie miał wiedzy likwidator.

Powódka zaskarżyła powyższy wyrok skargą kasacyjną w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie prawa materialnego, przez niewłaściwe zastosowanie art. 8 k.p., polegające na „niewykazaniu przez Sąd Okręgowy, że w niniejszej sprawie (konkretnej i indywidualnej) wyznaczone przez obowiązujące normy prawne typowe zachowanie podmiotu korzystającego ze swojego prawa, jest ze względów moralnych, wyznaczających zasady współżycia społecznego, niemożliwe do zaakceptowania, ponieważ w określonych, nietypowych okolicznościach zagraża podstawowym wartościom, na których opiera się porządek społeczny i którym prawo powinno służyć (tj. podejmowanie przez pracownika takich zachowań, szczególnie moralnie nagannych, które są ewidentnie sprzeczne z prawem lub zasadami współżycia społecznego), a nadto przez nieustalenie przez Sąd Okręgowy, czy roszczenie powódki jest sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, czy zasadami współżycia społecznego, czy też społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa i zasadami współżycia społecznego, bez wskazania, o jakich konkretnie zasadach współżycia społecznego twierdzi Sąd Okręgowy i z jakim społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa sprzeczne jest roszczenie powódki”, oraz „zastosowanie go do stanu faktycznego w okresie luty-marzec 2012 r., podczas gdy zgodnie z aneksem do umowy o pracę nabycie prawa do świadczenia nastąpiło 31 grudnia 2005 r.”

Ponadto skarżąca podniosła zarzut naruszenia przepisów postępowania, mogących mieć istotny wpływ na wynik sprawy: 1/ art. 217 § 2 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 382 k.p.c., przez pominięcie dowodu z przesłuchania świadka I.B., podczas gdy konieczność przesłuchania tego świadka powstała na etapie postępowania apelacyjnego (w tym w szczególności po przesłuchaniu świadka M.M.), a to z uwagi na fakt, że świadek ten pracował w FOZZ w tym samym czasie co powódka i posiadał wiedzę w zakresie wypełniania obowiązków pracowniczych przez powódkę w okresie pełnienia funkcji likwidatora przez M.M., co skutkowało błędnym ustaleniem, że powódka w sposób nieprawidłowy wypełniała obowiązki pracownicze, a w konsekwencji ustaleniem, że skorzystanie przez powódkę z prawa do bonusu będzie nadużyciem prawa podmiotowego; 2/ art. 227 k.p.c. w związku z art. 231 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. a contrario z art. 232 zd. 1 k.p.c., przez dokonanie domniemania faktycznego na podstawie zeznań świadka M.M. która była likwidatorem jedynie przez 2 miesiące pracy powódki w FOZZ z łącznego okresu jej pracy w tej instytucji wynoszącego 22 lata, co stanowi 0,38% pracy powódki w FOZZ, a przez to naruszenie to ma niezwykle istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia w sprawie, gdyż pomija 99,62% okresu wzorowej pracy powódki w FOZZ; 3/ art. 382 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 231 k.p.c., przez pominięcie przez Sąd Okręgowy materiału zgromadzonego w postępowaniu przed Sądem Rejonowym, w tym w szczególności dowodów podnoszonych przez stronę pozwaną (wtedy jeszcze FOZZ) na okoliczność prawidłowego wykonywania obowiązków przez powódkę (k. 39), co potwierdza tam świadek M.M., w przeciwieństwie do zeznań złożonych na rozprawie; 4/ art. 385 k.p.c., przez oddalenie apelacji powódki i utrzymanie w mocy wyroku Sądu Rejonowego przez Sąd Okręgowy, podczas gdy apelacja powódki była zasadna, co wynika wprost z uzasadnienia Sądu Okręgowego i stwierdzenia, że powódka spełniła wszystkie przesłanki do wypłaty bonusu; 5/ art. 398²⁰ zd. 1 k.p.c., przez dokonanie wykładni prawa i rozstrzygnięcia sprzecznego z wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy zapadłym w niniejszej sprawie pod sygnaturą II PK 4/14 wyroku z dnia 18 listopada 2014 r., w którym Sąd Najwyższy wskazał, że zarówno zakładowe przepisy pracy, jak i umowa o pracę mogą uzależniać nabycia prawa do nagrody od

przepracowania ustalonego okresu, a nie tylko wiązać ją z wykonywaniem konkretnych zadań pracowniczych.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego.

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, skarżąca wskazała na istnienie istotnego zagadnienia prawnego – „czy zasada semiimperatywnych norm dotyczących pracowników wynikających z umów z pracodawcami może zostać ograniczona bądź wyeliminowana przez zastosowanie klauzuli generalnej określonej w art. 8 k.p., o ile stroną nadużywającą jest pracownik, który korzysta z postanowień umownych po realizacji wszystkich przesłanek do uzyskania świadczenia”. Ponadto skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ponieważ - zdaniem skarżącej - Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia art. 8 k.p., przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na niewyjaśnieniu przez Sąd Okręgowy, jakie konkretnie prawo podmiotowe zostało naruszone, czy czynienie użytku z tego prawa polega na jego sprzeczności z zasadami współżycia społecznego, czy ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa (bądź i sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa) oraz jakie zasady współżycia społecznego (społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa) zostały pogwałcone; a nadto nie uwzględnił wszystkich okoliczności sprawy (długiego okresu pracy powódki, niepodnoszenia przez stronę pozwaną jakichkolwiek twierdzeń w toku postępowaniu co do jej nieprawidłowej pracy, zakresu naruszeń obowiązków pracowniczych przez powódkę, pozytywnych ocen pracy powódki przez pozostałych, poza M.M., likwidatorów, nagród jakie uzyskiwała powódka za swoją pracę, braku kar dyscyplinarnych w 22-letnim okresie zatrudnienia powódki), które pozwoliłyby na określenie, że działanie czy też zaniechanie powódki może stanowić nadużycie prawa podmiotowego i nie powinno podlegać ochronie.

Pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi do rozpoznania lub o jej odrzucenie, ewentualnie wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie od powódki na rzecz

pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Na wstępie warto podkreślić, że Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, nie jest sądem powszechnym trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, a to z uwagi na przeważający w charakterze skargi kasacyjnej element interesu publicznego. Zgodnie z takim modelem skargi kasacyjnej jej rozpoznanie następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. W konsekwencji tego, w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym między innymi na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek. Ustawodawca nieprzypadkowo, konstruując wymagania skargi kasacyjnej, wyodrębnił w oddzielnych przepisach art. 398⁴ k.p.c. obowiązek przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1) i obowiązek przedstawienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienia (§ 2). Chodzi zatem o dwa odrębne, kreatywne elementy skargi kasacyjnej, które spełniają określone cele i podlegają ocenie Sądu Najwyższego, na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Oba te elementy muszą

być więc przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione, a dla spełnienia wymogu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. nie wystarczy odwołanie się do podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia, bo choć dla obu tych przesłanek argumenty mogą być podobne, to Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, nie analizuje zaś podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym bardziej się ich domyślać. Skarga kasacyjna jest jednak szczególnym środkiem zaskarżenia, realizującym przede wszystkim interes publiczny, polegający na usuwaniu rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz na wspomaganiu rozwoju prawa, zatem uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powinno koncentrować się na wykazaniu, iż takie okoliczności w sprawie zachodzą (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 31 stycznia 2008 r., II UK 246/07, LEX nr 449007; z dnia 10 marca 2008 r., III UK 4/8, LEX nr 459291; z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 404134 i z dnia 19 czerwca 2008 r., II UZ 18/08, LEX nr 406392).

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

W razie powołania tej przesłanki przedsądu, jaką jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, obowiązkiem skarżącego jest wywiedzenie i uzasadnienie występującego w sprawie problemu w sposób zbliżony do tego, jaki przewidziany jest przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2006 r., V CSK 75/06, niepublikowane). Sformułowanie zagadnienia powinno zatem odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego. Rolą Sądu Najwyższego, jako najwyższego organu sądowego w Rzeczypospolitej

Polskiej, nie jest bowiem działanie w interesie indywidualnym, lecz powszechnym, przez ochronę obowiązującego porządku prawnego przed dowolnością orzekania i ujednolicanie praktyki stosowania prawa pozytywnego. Nie każde więc orzeczenie, nawet błędnie wydane, zasługuje na kontrolę w postępowaniu kasacyjnym (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147; z dnia 18 marca 2004 r., I PK 620/03, LEX nr 513011; z dnia 8 lipca 2004 r., II PK 71/04, LEX nr 375715 i z dnia 16 kwietnia 2008 r., I CZ 11/08, LEX nr 393883). Nie spełnia określonego w art. 398⁹ § 1 k.p.c. wymagania sformułowanie istotnego zagadnienia prawnego w sposób ogólny i nieprecyzyjny, a zwłaszcza ograniczenie się do samego postawienia pytania, bez odniesienia się do problemów interpretacyjnych przepisów (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 332/07, LEX nr 452451 i z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538).

Z kolei co do tej przesłanki przedsądu, jaką jest oczywista zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06 LEX nr 198531; z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035; z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205; z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616; z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364; z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, że przesłanką przyjęcia skargi

kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133).

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy należy stwierdzić, że skarga kasacyjna w zakresie wniosku o przyjęcie jej do rozpoznania oraz jego uzasadnienia nie spełnia wymagań stawianych temu nadzwyczajnemu środkowi zaskarżenia. Przede wszystkim wypada zauważyć, że przedstawiony problem prawny dotyczący wykładni art. 8 k.p., był już przedmiotem orzecznictwa Sądu Najwyższego. Trzeba też przypomnieć, za wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2011 r., I PK 43/11 (niepublikowanym), że jednocześnie uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania występującymi w sprawie wątpliwościami prawnymi (zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów) generalnie wyklucza możliwość oczywistej zasadności skargi. Przesłanki uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zawarte w pkt 1 i 4 art. 398⁹ § 1 k.p.c. wzajemnie się krzyżują i wykluczają możliwość przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania zarówno z uwagi na interes publiczny (pkt 1 powołanego przepisu), jak i prywatny skarżącego (pkt 4 powołanego przepisu). Trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której wyrok jest oczywiście wadliwy, a jednocześnie w sprawie występuje tak poważna wątpliwość prawna, że wymaga interwencji i rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy.

Wracając do samego art. 8 k.p., godzi się przytoczyć uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2019 r. II PK 332/17 (OSNP 2019 r. nr 12, poz. 143), w którym wskazano, że klauzula generalna, zawarta w art. 8 k.p., zwana niekiedy „klauzulą nadużycia prawa”, ma swoje historyczne ugruntowanie, a jej odpowiedniki można znaleźć w systemach prawnych wielu państw. Na podstawie tego przepisu każde działanie albo zaniechanie może być uznane za nadużycie

prawa, jeśli występuje jedna z dwóch przesłanek: obiektywna sprzeczność ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa lub obiektywna sprzeczność z zasadami współżycia społecznego. Trzeba jednak pamiętać, że art. 8 k.p., po pierwsze, dotyczy nadużycia a nie naruszenia prawa oraz, po drugie, odnosi się do nadużycia prawa podmiotowego, które ma naturę cywilnoprawną (w szerokim rozumieniu), a nie np. administracyjnoprawną czy konstytucyjną. Skoro hipotezą normy art. 8 k.p. objęte są przypadki nadużycia a nie obrazy prawa, to regulacja ta nie dotyczy sytuacji, gdy określony podmiot narusza przepisy prawa materialnego. Konstrukcja ta obejmuje właśnie przypadki, w których zachowanie określonego podmiotu spełnia formalnie wszystkie wymagania przewidziane przepisem prawa, natomiast z innych - pozaprawnych - względów (np. społecznych czy moralnych) zachowanie to nie zasługuje na ochronę prawną (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., I PK 135/10, Monitor Prawa Pracy 2011 nr 9, s. 475 oraz postanowienie z dnia 20 czerwca 2011 r., I PK 43/11, LEX nr 1408141). Treść klauzuli generalnej zawartej w art. 8 k.p. ujęta jest przedmiotowo, a nie podmiotowo. Nie kształtuje ona praw podmiotowych, nie zmienia i nie modyfikuje praw, jakie wynikają z innych przepisów prawa. Przepis ten upoważnia sąd do oceny, w jakim zakresie, w konkretnym stanie faktycznym, działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie jego prawa i nie korzysta z ochrony prawnej (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 lipca 2009 r., I PK 48/09, LEX nr 529757; z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 78/10, LEX nr 725005; z dnia 12 stycznia 2011 r., II PK 89/10, LEX nr 737386; z dnia 2 października 2012 r., II PK 56/12, LEX nr 1243024). Nie jest przy tym możliwa taka wykładnia art. 8 k.p., która zawierałaby swoiste wytyczne, w jakich (kazuistycznych) sytuacjach sąd powszechny miałby uwzględnić albo nie uwzględnić zarzutu sprzeczności żądania pozwu z tym przepisem. Stosowanie art. 8 k.p. (podobnie jak art. 5 k.c.) pozostaje zatem w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności konkretnej sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2003 r., I PK 558/02, OSNP 2004 nr 16, poz. 283). W oderwaniu od tych konkretnych okoliczności nie można formułować ogólnych dyrektyw co do stosowania tego przepisu (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 1974 r., III PZP 34/73, OSNCP 1975 nr 1, poz. 4; PiP 1978 nr 7, s. 161, z glosami

S. Sołtysińskiego i Z. Ziemińskiego oraz wyroki: z dnia 28 listopada 1967 r., I PR 415/67, OSPiKA 1968 nr 10, poz. 210, z glosą Z. Ziemińskiego; z dnia 10 lutego 2012 r., II PK 144/11, LEX nr 1167470 i z dnia 26 czerwca 2012 r., II PK 275/11, Monitor Prawa Pracy 2012 nr 11, s. 584-587).

Norma art. 8 k.p. oznacza pozbawienie danego podmiotu możliwości korzystania z prawa, które mu przysługuje w świetle przepisów prawa przedmiotowego. Generalnie obowiązuje domniemanie korzystania przez osobę uprawnioną z przysługującego jej prawa w sposób legalny. Zastosowanie instytucji nadużycia prawa prowadzi zatem do osłabienia zasady pewności prawa i przełamuje domniemanie korzystania z prawa w sposób zgodny z jego społeczno-gospodarczym przeznaczeniem i zasadami współżycia społecznego. Toteż posłużenie się konstrukcją nadużycia prawa jest z założenia dopuszczalne tylko wyjątkowo i musi mieć szczególne, wyraźne uzasadnienie merytoryczne i formalne, a zwłaszcza usprawiedliwienie we w miarę skonkretyzowanych regułach, głównie o konotacji etycznej, moralnej i obyczajowej. Przepis ten, z uwagi na wyjątkowość możliwości jego zastosowania, upoważnia sąd do oceny, w jakim zakresie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony prawnej, ale wyłącznie w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności konkretnej sprawy. Sąd, uznając zachowanie danego podmiotu za nadużycie prawa, musi więc wykazać, że w danej indywidualnej i konkretnej sytuacji, wyznaczone przez obowiązujące normy prawne typowe zachowanie podmiotu korzystającego ze swego prawa jest ze względów moralnych - wyznaczających zasady współżycia społecznego - niemożliwe do zaakceptowania, ponieważ w określonych, nietypowych okolicznościach zagraża podstawowym wartościom, na których opiera się porządek społeczny i którym prawo powinno służyć (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 sierpnia 1999 r., I PKN 206/99, OSNAPiUS 2000 nr 23, poz. 853; z dnia 6 stycznia 2009 r., I PK 18/08, OSNP 2010 nr 13-14, poz. 156; z dnia 22 lipca 2009 r., I PK 48/09, LEX nr 529757; z dnia 21 stycznia 2011 r., II PK 158/10, LEX nr 784923 i z dnia 4 października 2011 r., I PK 48/11, LEX nr 1125243 i z dnia 6 kwietnia 2011 r., II PK 254/10, LEX nr 949026). W judykaturze utrwalone jest przy tym stanowisko, że stosowanie art. 8 k.p. (w stosunkach cywilnoprawnych art. 5 k.c.) powinno być restrykcyjne i w

żadnym razie nie może prowadzić do uchylenia bądź zmiany obowiązujących przepisów prawa (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 czerwca 2008 r., IV CNP 12/08, LEX nr 461749 i z dnia 25 stycznia 2012 r., II PK 105/11, LEX nr 1162676).

Prawdą jest, że stawiając tezę o nadużyciu przez stronę prawa w rozumieniu art. 8 k.p. należy przy tym wyjaśniać, jakie konkretnie prawo podmiotowe, które w ocenie sądu zostało naruszone, wchodzi w rachubę, czy czynienie użytku z tego prawa polega na jego sprzeczności z zasadami współżycia społecznego czy ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa (bądź i z zasadami współżycia społecznego i ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa) oraz jakie zasady współżycia społecznego (społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa) zostały pogwałcone. Jak bowiem wyjaśnił Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 17 października 2000 r., SK 5/99 (OTK 2000 nr 7, poz. 254, pkt III) do zespołu zasad orzeczniczych, dzięki którym stosowanie art. 5 k.c. (a także art. 8 k.p., por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 2006 r., SK 42/04, OTK - A 2006 nr 9, poz. 125) nie stwarza zagrożenia dla stabilności systemu prawa, należy między innymi „konieczność wykazania, o jaką dokładnie zasadę współżycia społecznego chodzi”. Sąd powinien zatem podjąć próbę sformułowania zasady współżycia społecznego, z którą niezgodne, w jego ocenie, jest czynienie użytku z prawa podmiotowego (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 kwietnia 2011 r., II PK 254/10, niepublikowany i z dnia 6 stycznia 2009 r., I PK 18/08, OSNP 2010 nr 13-14, poz. 156).

W przedmiotowej sprawie Sąd Okręgowy wziął pod uwagę obie przesłanki zastosowania art. 8 k.p., oceniając domaganie się przez powódkę wypłaty spornego bonusu jako sprzeczne zarówno ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, jak i zasadami współżycia społecznego. Podkreślił bowiem cel, jaki przyświecał likwidatorowi w chwili zawierania z powódką aneksu do umowy o pracę przewidującego tzw. bonus (tj. dążenie przez pracodawcę do zapewnienia prawidłowego przebiegu procesu likwidacji i potencjalny wkład powódki, jako doświadczonego pracownika, w zapewnienie prawidłowego funkcjonowania Funduszu w likwidacji) i stwierdził, że faktyczna odmowa współpracy z ostatnim z likwidatorów FOZZ wskazuje na świadome sprzeniewierzenie się przez powódkę celowi zawartego porozumienia (czyli społeczno-gospodarczemu przeznaczeniu

prawa do spornego bonusu) i działanie na niekorzyść pracodawcy. Dodatkowo uwzględnił fakt, że chociaż ostatecznie strony rozwiązały umowę o pracę na mocy porozumienia, to pracodawca miał zarzuty co do pracy powódki, które uzewnętrzniał również w pierwszej wersji wypowiedzenia łączącej strony umowy o pracę, i to powódka dążyła do rozwiązania umowy w tym trybie, mając świadomość przysługujących jej z tego tytułu uprawnień - prawa do bonusu - o których nie miał wiedzy likwidator.

Należy mieć na uwadze to, że ocena, czy w konkretnym przypadku ma zastosowanie norma art. 8 k.p., mieści się w granicach swobodnego uznania sędziowskiego. Sfera ta w ramach postępowania kasacyjnego może podlegać kontroli tylko w przypadku szczególnie rażącego i oczywistego naruszenia (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 9 lipca 1970 r., III PRN 39/70, OSNCP 1971 nr 3, poz. 53; PIP 1972 nr 10, s. 170, z glosą K. Piaseckiego; z dnia 15 września 1999 r., III CKN 339/98, OSNC 2000 nr 3, poz. 58; OSP 2000 nr 4, poz. 66, z glosą A. Szpunara; z dnia 4 lipca 2002 r., I CKN 837/00, LexPolonica nr 376352 oraz z dnia 30 października 2003 r., IV CK 151/02, LexPolonica nr 1630441).

Wobec niewykazania przez skarżącą żadnej z powołanych przesłanek przedsądu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach zastępstwa procesowego pozwanego w postępowaniu kasacyjnym orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. oraz § 9 ust. 1 pkt 2 oraz § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1800 ze zm.).